

Etelä-Tyrvään seurakuntapiiri

Etelä-Tyrvään seurakuntapiiri on eteläinen osa entistä Tyrvään seurakuntaa, nykyistä Sastamalan seurakuntaa. Alueella on vahva paikallisidentiteetti. Etelä-Tyrvään piirin kylistä on pitkä matka emäseurakunnan kirkoille niin vanhalle kirkolle Kallialaan kuin uudelle vuonna 1855 valmistuneelle pääkirkolle Vammaskosken partaalle Hätiniemeen.

Sammaljoen saarnahuone, 1834

Syyskuun 17. päivänä 1828 rustitulallisen leski Helena Kuutti ja talollinen Tuomas Höyly sekä eräät torpparit anoivat Turun tuomiokapitulilta, että Sammaljoelle saataisiin rakentaa saarnahuone ja perustaa sen lähelle hautausmaa. Samassa anottiin, että tuomiokapituli velvoittaisi Tyrvään emäseurakunnan papiston pitämään jumalanpalveluksia rakennettavassa saarnahuoneessa viisi tai kuusi kertaa vuodessa. Anomuksessa esitettiin palkattavaksi kaksi pitäjänapulaista, joista toinen asuisi Sammaljoella.

Senaatti myönsi **9. joulukuuta 1829 Sammaljoen, Ilon ja Rautaniemen** kylänmiehille luvan **saarnahuoneen ja hautausmaan** rakentamiseen Sammaljoelle, mutta hylkäsi anomukset saarnavuorojen ja pitäjänapulaisen palkkaamisen osalta. Luvassa korostettiin, että saarnahuoneen rakentajien oli huolehdittava siitä, että kaikki veloitteet Tyrvään seurakuntaa ja sen papistoa kohtaan täytettäisiin niin kuin ennenkin. Entisten veloitteiden lisäksi heidän tuli yksin rakentaa saarnahuone ja pitää se kunnossa.

Rakennustöihin päästiin nopeasti, ja **saarnahuone** valmistui Sammaljoelle **talkoilla kesälä 1834**. Se rakennettiin Sammaljoen ja muiden lähikylien pyhäköksi. Saarnahuone oli puinen, empiretyylinen ristikirkko.

Saarnahuonekunta toimii

Kelirikkoaikoina kirkkomatkat kyliltä Tyrvään kirkkoon olivat perin hankalia. Ongelmaa oli hoidettu vuosisatoja siten, että papisto oli käynyt pitämässä jumalanpalveluksen jossakin kylän taloista. Näitä niin sanottuja nurkkasaarnoja pidettiin 1820-luvulle asti yksityisten tiloissa, myös Sammaljoella.

Keväällä 1834 tilanne Sammaljoella oli poikkeuksellinen. Kylälle oli valmistumassa kirkko, mutta jumalanpalveluksia pitävistä papeista ei ollut varmuutta. Niinpä sammalajokilaiset uusivat anomuksensa Tyrvään papiston säännöllisistä jumalanpalvelusvuoroista Sammaljoella. He toivoivat jumalanpalvelusta joka neljäs viikko. Tyrvään papiston ja seurakunnan vastustuksesta huolimatta tuomiokapituli määräsi Tyrvään papiston pitämään jumalanpalvelus Sammaljoella joka kuudes sunnuntai. Tämä määräys oli voimassa vuoteen 1922 asti.

Saarnahuoneen yhteisiä asioita käsiteltiin kirkonkokouksissa, joissa puheenjohtajana toimi Tyrvään kirkkoherra. Tilejä hoiti **kirkkoväärti** eli kirkonisäntä. Ensimmäisenä kirkkoväärtinä toimi **talollinen Tuomas Höyly**. Kellotapuliin saatiin ensimmäinen kello vuonna 1843. Seuraavat kirkkoväärtit olivat **rustitulallinen Matti Kuutti** ja **talollinen Heikki Höyly**. Vuonna 1891 tuli kirkkoväärtiksi **rustitulallinen Juho Kuutti**. Hänen johdolla suoritettiin saarnahuoneen korjaukset ja sisätalomaalaukset. Vuonna 1908 lahjoittivat **rustitulalliset Juho ja Kalle Kuutti** saarnahuonekunnalle **tontin**, jolle saarnahuone oli rakennettu. Kirkkoväärti, **opettaja Fredrikki Selänten** johdolla toteutettiin saarnahuoneen viimeiseksi jäänyt korjaus ja ulkomaalaus vuonna 1909.

Sammaljoen kansakoulun rakennusvaiheen aikana vuonna **1892** pidettiin **kirkonkokous**, jossa päätettiin maksaa palkkaa *semmoiselle ylhäisemmän kansakoulun opettajalle, joka ottaisi pitääkseen 35 kertaa Jumalan palvelusta saarnahuoneessa*. **Kirkkoherra Johannes Bäck** suositteli kuvernöörille kirkonkokouksen päätöksen vahvistamista, ja niin tapahtuikin. Ensimmäinen **opettaja Kalle Vesala** otti tehtävän vastaan ja myös opettaja Fredricki Selänne.

Monia töitä tehtiin saarnahuonekunnassa talkoilla eikä tietoja kaikkien tekijöiden nimistä ole kirjattu. Ensimmäisenä **saarnahuoneen laulajana** mainitaan **torppari Juho Hatanpää**. **Suutari Juho Kuusinen** lupautui johtamaan veisuuta palkatta kahden vuoden ajan ja **torppari Myllyntausta** soitti ilmaiseksi iltakellot lauantaisin. Heitä seurasi lukkarina ja suntiona **Herman Ojanen**. **Lukkari-suntion toimi** perustettiin kirkonkokouksessa vuonna 1903.

Toinen kirkko, 1924

1900-luvun alussa Suomessa oli syttynyt innostus perustaa uusia seurakuntia. Oma seurakuntahanke virisi myös Sammaljoella. Itsenäistymisestä käytiin kirjeenvaihtoa ja keskusteluja. Ehdotus **Sammaljoen kirkkoherrakunnasta** hyväksyttiin kirkonkokouksessa 1911. Tyrvään seurakunta ymmärsi ehdotusta, ja kirkonkokous teki 1913 periaatepäätöksen kolmannen papinviran perustamisesta seurakuntaan. Papin asuinpaikaksi tulisi Sammaljoeki.

Vuonna **1916 Senaatin** päätöksellä sammaljoen hanke raukesi, mutta samalla he saivat jotakin. Päätöksen perustelu oli, että Tyrvään seurakunta on ilmaissut valmiutensa palkata Sammaljoelle oman papin. Niinpä joulukuun alussa 1917 tehtiin päätös **toisen kappalaisen viran** perustamisesta. Pian tämän jälkeen **Sammaljoen kirkko** ja koko kylä tuhoutui **tulipalossa** huhtikuussa **1918** sisällissodan yhteydessä, ja tilanne oli nyt uusi.

Uuden kirkon rakentamisen katsottiin olevan Tyrvään seurakunnan tehtävä. Se tilasikin kirkon luonnospiirustukset **arkkitehti Ilmari Launikselta**. Hänen suunnittelemaansa kirkkoja on Suomessa 16. Seurakunta päätti kuitenkin vuonna 1920 lykätä rakentamisen aloittamista. Saarnahuonekuntalaiset eivät voineet jäädä odottamaan uuden kirkon rakentamista seurakunnan toimesta, koska ajankohdasta ei ollut varmuutta. Kirkonkokouksessa vuonna 1922 asetettiin uusi rakennustoimikunta, jonka kokoonkutsujana toimi **opettaja Ahti Manner**.

Uusi kirkko rakennettiin keräysten ja talkoiden sekä valtion lainan turvin. **Kirkko** valmistui vuonna **1924**. Tyrvään **kirkkoherra Ludvig Hjalmar Svanberg** vihki arkkipiispan määräyksestä Sammaljoen saarnahuonekunnan uuden kirkon elokuussa 1924. Rovastia avustivat **kappalainen Heikki Jalmari Salokangas** ja Kiikan **kirkkoherra Huugo Maja**.

Kirkon **taivasaiheisen alttaritaulun** on maalannut **koristemaalari Kalle (Kaarle Anton) Kallelainen (ent. Stålström)**. Hän opiskeli Tukholmassa koristemaalariksi ja Tyrvään seudulla hänet tunnetaan maalaustöiden lisäksi muun muassa näytelmien tekijänä ja esittäjänä sekä kukkakauppiaina. Kirkossa alttaritaulun edessä on **kuvanveistäjä Paavo Hakalan** valmistama puinen **Kristus-veistos**. Alttarin kummallakin puolella ovat lahjoituksena saadut **kynttilälamput**. **Kirkonkellot** on valettu Venäjällä Hatsinassa Hämeenlinnan ortodoksiseen varuskuntakirkkoon. Sen purkamisen yhteydessä valtioneuvosto luovutti kirkon kellot Suomen seurakuntiin, kaksi Sammaljoen kirkkoon.

Muutoksin eteenpäin

Sammaljoen seurakunta ja kunta jäivät syntyemättä. Ponnistelujen tuloksena Tyrvään seurakunnan toisen **kappalaisen virka** perustettiin vuonna **1931** Sammaljoelle. Jumalanpalveluksia alettiin pitää 3–4 kertaa kuukaudessa, vuosittain 45–50. Pääasiallisena jumalanpalvelusten pitäjänä toimi II kappalainen, mutta myös muu seurakunnan papisto tarvittaessa huolehti jumalanpalveluksista.

Sammaljoen kirkko ja muu omaisuus siirtyivät **Tyrvään seurakunnan omaisuudeksi** vuonna **1946** allekirjoitetulla sopimuksella. Seurakunta puolestaan sitoutui ylläpitämään kirkon, irtaimiston, hautausmaat ym. omaisuuden käyttökunnossa, ja että seurakuntatyö alueella jatkui kuin tähänkin asti. Seurakunta sitoutui, että yksi papeista asuu Sammaljoella, ja että se palkkaa kirkkoon veisuunjohtajan ja muut kirkonpalvelijat. Sammaljoen kirkko kunnostettiin vuonna 1950. Hirsiseinät peitettiin kuitulevyin, sisätilat maalattiin ja kirkko sai keskuslämmityksen. **Urut** kirkko sai vuonna 1966. Ne ovat 9-äänikertaiset Kangasalan urkutehtaan urut.

Sammaljokilaiset saivat vuonna 1977 seurakunnan hallintoon oman toimielimensä. Sammaljoen piirineuvosto, myöhemmin **Etelä-Tyrvään piirineuvosto**, otti aktiivisen roolin kirkon kunnan ja toimivuuden vaalimisessa. Ensimmäiseksi se mahdollisti seurakuntasalin käytön kahvitilana.

Kirkon peruskorjaus nousi piirineuvoston kestoaiheeksi alusta alkaen. Seurakunta lupautuikin tekemään peruskorjauksen kirkon 60-vuotisjuhlaan mennessä eli vuoden 1984 kuluessa. Tyrvään kirkon tulipalo kuitenkin sotki suunnitelmat ja peruskorjaus jäi tekemättä. Uuden suunnitelman mukaan peruskorjauksen piti alkaa vuonna 1990, mutta vielä syyskuussa 1990 piirineuvosto ilmaisi pettymyksensä peruskorjauksen viipymisestä. Sen jälkeen tapahtumat etenivät nopeasti. Peruskorjauksesta oli tulossa perusteellinen ja piirineuvoston toivomusten mukainen. Suunnittelijaksi valittiin **rakennusarkkitehti Unto Virtanen**. Kirkkovaltuusto hyväksyi huhtikuussa 1991 korjaussuunnitelman ja nimesi rakennustoimikunnan. Pääurakoitsijaksi valittiin rakennusliike Pentti ja Pekka Mäkinen. Työt alkoivat 13.5.1991 ja ensimmäinen **messu remontoitussa kirkossa** pidettiin 15.12.1991.

Kirkko oli saanut uuden sisäasun. Kuitulevyt olivat vaihtuneet maalatuksi puupaneeliksi. Kirkon kuoriosaa oli suurennettu etupenkkejä poistamalla. Alttaritaulun koristekuvointi toistui nyt kirkon pylväissä ja katossa. Vanha sakaristo oli muuttunut keittiöksi ja seurakuntasali toimivaksi kirkkokahvitilaksi. Kirkko oli lisäeristetty, se oli saanut vesi- ja viemärijärjestelmän. Ulkopuolella oli tehty kaikki tarvittavat korjaukset ennen ulkomaalausta. Lisäksi hautausmaa oli saanut huoltorakennuksen.

Peruskorjauksen yhteydessä uusittiin myös saarnatuoli, kastepöytä ja lukupulpetti. Kirkkotekstiileistä valkoinen ja punainen sarja ovat **tekstiilisuunnittelija Nina Aulion aplikoi-**mat, punainen ja violettisarja **tekstiilitaiteilija Outileena Uotilan kutomat**. Alttarin ja kastepöydän pitsiliinat on **nyplännyt** sammaljokilainen **Liisa Ryömä**.

Papisto

Sammaljoen pappila oli lähes yhtäjaksoisesti Tyrvään seurakunnan II kappalaisen koti vuoteen 2003 asti, jolloin se siirtyi yksityisomistukseen. Tyrvään seurakunnan II kappalaisen virkaa ovat vakituisesti hoitaneet pastorit **Uuno Salminen** (1931–1935), **Viljo Lauro** (1935–1948), **Aaro Ahonen** (1948–1959), **Antti Heikkilä** (1959–1965), **Jorma Bäckman** (1966–1970, 1973–1975), **Otto Kaakinen** (1972–1973), **Terho Hämeenkorpi** (1975–1984), **Veli-Matti Karo** (1984–1986) ja **Hannu Heikkilä** vuodesta 1986 alkaen.

Hautausmaa

Sammaljoen ensimmäinen **hautausmaa** valmistui samanaikaisesti saarnahuoneen kanssa vuonna 1834 nykyisen tien toiselle puolelle. Talollinen Juho Kuutti lahjoitti vuonna 1908 hautausmaahan lisäalueen. Haudankaivajana toimi neljä vuosikymmentä **Juho Eno**. Vanhan hautausmaan tultua liian pieneksi, valmistui vuonna 1934 kirkon vieressä **uusi hautausmaa-alue**, jonne sijoitettiin muun muassa sankarihaudat.

Sammaljoen sankarimuistomerkin suunnitteli Arkkitehtitoimisto **Salmio & Toiviainen** ja valmisti Keikyän Kiviveistämö **Väinö Syrén**. Muistomerkin paljastustilaisuudessa 21. syyskuuta 1947 juhlapuheen piti **rovasti Ludvig Hjalmar Svanberg**. Kirkon viereen rakennettiin maanalainen **ruumishuone** ja uudelle hautausmaalle laajennus. Tällä vuosituhannella hautausmaa on saanut urna-alueen ja muualle haudattujen muistokiven.

Vuonna 1995 seurakunta arvioi hautausmaan riittävän enää kahdeksi vuodeksi. Myöhemmin piirineuvosto on epäillyt hautausmaan riittävyttä useaan otteeseen. Laajennusta ei kuitenkaan ole tarvittu. Se kertoo omalla tavallaan viime vuosikymmenten kehityksen. Merkittävän maalaiskylän väestöpohja on pienentynyt siitä, mitä se kerran oli.

Nykyisyys

Etelä-Tyrvään seurakuntapiiri on nykyään osa Sastamalan seurakuntaa. Sen seurakuntaelämä on keskittynyt Sammaljoen kirkkoon. Jumalanpalvelukset pidetään pääsääntöisesti joka kuukauden ensimmäinen ja kolmas sunnuntai sekä kaikkina juhlapyhinä. Alueella on vahvaan paikallisidentiteettiin pohjaavaa omaa toimintaa. Etelä-Tyrvään seurakuntapiirin pappina toimii **kappalainen Hannu Heikkilä**.

Teksti: Arja Valtonen Hannu Heikkilän täydennyksin

Lähteet

Heikkilä, Antti: Sammaljoen kirkko 1834-1964, Tyrvään seudun Museo- ja Kotiseutuyhdistys, 1965
 Pietilä, Esko: Kotiseutumme muistot. Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistys, 2002.
 Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 2. 1300-1860. Sastamalan historiatoimikunta, 2007
 Piilonen, Juhani: Sastamalan historia 3. 1860-1920. Sastamalan historiatoimikunta, 1997
 Tämmöstä kans Sastamalan historia. Marja Savolan artikkeli Kierros Sastamalan seurakunnissa. Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistys, 2018.
 Tyrvään Sanomat 31.5.1990, A.P.: Kallelaisen Kallen tunsivat Vammalassa kaikki.
 Silveri, Pirjo: Sastamalan seurakunta <https://www.sastamalanseurakunta.fi/kirkot-ja-tilat/kirkot/sammaljoen-kirkko>, viitattu 12.5.2020
 Sastamalan seurakunta, kappalainen Hannu Heikkilä, 15.05.2020

Sisällys

Etelä-Tyrvään seurakuntapiiri	1
Sammaljoen saarnahuone, 1834	1
Saarnahuonekunta toimii	1
Toinen kirkko, 1924	2
Muutoksin eteenpäin	3
Papisto	3
Hautausmaa	4
Nykyisyys	4
Lähteet	4

